

Academische vaardigheden in het voortgezet onderwijs en aansluiting bij het hoger onderwijs

Een inventarisatie in het kader van het Project Academische Vaardigheden Regionaal Ambitieplan Zuid-Nederland

Deel 1 2018-2019

Onderzoekers: Rian Aarts, Gepco de Jong, Anneke Madern, Emilie Diephuis en Joop van der Kuip
Tilburg University, Odulphuslyceum november 2019

Deelnemende partners Regionaal Ambitieplan Zuid-Nederland

- Avans Hogeschool
- Breda University of Applied Sciences
- Eindhoven University of Technology
- Fontys
- Maastricht University
- Ons Middelbaar Onderwijs
- Tilburg University/Universitaire Lerarenopleiding Tilburg
- Zuyd Hogeschool

Projectteam Academische Vaardigheden

Het projectteam bestaat uit Gepco de Jong en Anneke Madern, docenten aan het Odulphuslyceum en Rian Aarts, universitair docent Tilburg University. Michiel Berns en Lynn de Bruijn, studenten aan de Universitaire Lerarenopleiding Tilburg, hebben een deelonderzoek uitgevoerd binnen het project. Daarnaast heeft Joop van der Kuip, onderzoekscoördinator van het Odulphuslyceum, adviezen gegeven en heeft Emilie Diephuis ondersteuning geboden bij de interviews en data-analyses.

Inhoudsopgave

1. Achtergrond
2. Methodologie
 - 2.1 Instrumenten
 - 2.2 Participanten en procedure
3. Resultaten
 - 3.1 Het begrip academische vaardigheden
 - 3.2 Academische vaardigheden binnen het hoger onderwijs
 - 3.3 Academische vaardigheden binnen het voortgezet onderwijs
4. Conclusies en vooruitblik

1. Achtergrond

Dit onderzoek vindt plaats in het kader van het Regionaal Ambitieplan (RAP), waarvan één van de hoofddoelen de bevordering van de aansluiting van voortgezet onderwijs (vo) en hoger onderwijs (ho) is. Er is sprake van een aanzienlijke studie-uitval van eerstejaarsstudenten in het hoger onderwijs. Volgens de Staat van het Onderwijs (Inspectie van het onderwijs, 2019) valt iets meer dan 6 procent van de directe instromers in de wo-bacheloropleidingen binnen een jaar uit. Voor hbo-bachelorstudenten ligt dat op 15 procent. Daarnaast veranderen veel studenten van studie in hun eerste jaar. In 2016/2017 deed 18 procent van de wo-bachelorstudenten dat en 20 procent van de hbo-bachelorstudenten. Uitval en studieswitch vindt vaker plaats bij studenten van wie de ouders geen ho-diploma hebben, bij studenten met een niet westerse achtergrond en bij mannen meer dan bij vrouwen (Inspectie van het Onderwijs, 2019).

De oorzaken voor deze studie-uitval worden op verschillende terreinen gezocht, zowel in de student zelf als in de hoger onderwijsinstelling en het voortgezet onderwijs. Van Rooij (2018) stelde vast dat de mate van gedragsmatige en cognitieve betrokkenheid van studenten voorspelers van studiesucces zijn. Factoren op de ho-instelling die uitval in de hand werken, zijn de organisatie van de studie en een onduidelijke structuur. Studenten moeten wennen aan een nieuwe manier van leren, meer onafhankelijkheid en een hoger studietempo (Rooij, Jansen & van de Grift, 2018). Vanuit de ho-instellingen wordt de veronderstelling geuit dat leerlingen in het voortgezet onderwijs onvoldoende worden voorbereid op het wetenschappelijk onderwijs. Mogelijk is onvoldoende kennis van en communicatie over elkaars aanpak en verwach-

tingen een achterliggende oorzaak van de problemen die studenten ondervinden bij de aansluiting. Zoals van Rooij (2018) aangeeft als stelling bij haar proefschrift over de 'university readiness' van vo-scholieren: "Wederzijds verwachtingsmanagement tussen het vwo en de universiteiten is een eerste en noodzakelijke stap die genomen moet worden om de transitie te verbeteren".

Een van de terreinen waar de aansluiting tussen vo en ho voor de hand ligt en nodig is, is het terrein van onderzoekend leren. In het hoger onderwijs wordt veel belang gehecht aan onderzoek en academische vaardigheden. Er worden van aankomende studenten bepaalde academische vaardigheden verwacht, zoals een kritische houding, onderzoeksmatig kunnen werken en academisch schrijven. Niet alle eerstejaars studenten beheersen deze vaardigheden voldoende na binnenkomst op de universiteit. Uit een onderzoek van Lowe en Cook (2010) onder eerstejaars studenten in Ierland, blijkt 20 tot 30 procent problemen te ervaren bij het afleiden van informatie uit teksten, het schrijven van rapporten en het geven van presentaties.

In het voortgezet onderwijs is er in toenemende mate aandacht voor academische vaardigheden en zijn er op verschillende plekken initiatieven om hieraan aandacht te besteden, maar er is nog geen doorlopende leerlijn voor academische vaardigheden en er is nog geen sprake van een gezamenlijke aanpak om hieraan te werken.

In dit onderzoek wordt het gedeelde probleem van de problematische aansluiting vo-ho gezamenlijk opgepakt in een werkgroep waarin ho en vo samenwerken. Het onderzoek wordt uitgevoerd in opdracht van de regionaal samenwerkende ho-instellingen in het kader van het Regionaal Ambitieplan. We maken gebruik van een reeds bestaand samenwerkingsverband tussen universiteit/hbo en vo-scholen, de academische opleidingscholen (AOS)

van Ons Middelbaar Onderwijs. In het kader van de AOS wordt onderzoek op vo-scholen uitgevoerd door studenten en docenten. De docenten worden bij het doen van onderzoek begeleid door medewerkers van Tilburg University. De studenten doen onderzoek in het kader van hun opleiding, maar wat betreft het thema van onderzoek sluiten zij aan bij de onderzoeksagenda van de vo-school waar zij hun stage lopen. De uitvoering wordt gedaan in een samenwerking tussen docenten en studenten. Er is een Professionele Leergemeenschap (PLG) opgezet waarin een onderzoeker van Tilburg University, twee docenten van het Odulphuslyceum en twee studenten van de Universitaire Lerarenopleiding Tilburg participeren. De docenten en studenten voeren elk een eigen onderzoek uit, maar al deze onderzoeken leveren een bijdrage aan het overkoepelende onderzoek van de PLG.

Het onderzoek bestaat uit twee delen:

- I. Inventariserend onderzoek naar academische vaardigheden vanuit de kant van de universiteiten (verwachtingen) en vanuit de kant van vo-scholen (wat wordt aangeboden). De uitkomsten uit deze inventarisatie (verwachtingen ho, huidige praktijken vo) vormen het uitgangspunt voor het tweede deel.
- II. Ontwerp van een leerlijn academische vaardigheden; uitproberen van onderdelen; procesonderzoek naar implementatie van de leerlijn.

De behoefte aan een leerlijn academische vaardigheden voor leerlingen wordt vanuit het vo duidelijk gevoeld, getuige het grote aantal initiatieven op dit terrein (onderzoekend leren, wetenschapslessen, toenemende aandacht voor profielwerkstukken). Bij de academische opleidingscholen is dit nog in hogere mate het geval, omdat onderzoek hier een centrale positie inneemt. Door

de samenwerking met de AOS-en en doordat docenten zelf het onderzoek mede uitvoeren, wordt het draagvlak voor de leerlijn en de kansen op implementatie vergroot. Deel I wordt uitgevoerd in schooljaar 2018-2019. Deel II wordt uitgevoerd in schooljaar 2019-2020.

Onderzoeksvragen voor deel I:

1. Wat wordt verstaan onder academische vaardigheden en uit welke onderdelen bestaan deze vaardigheden?
2. Welke academische vaardigheden worden door ho-instellingen aangeboden en op welke manier? Welke problemen ziet men bij eerstejaars studenten op dit terrein en wat verwacht men hierbij van het voortgezet onderwijs?
3. Welke academische vaardigheden worden momenteel op vo-scholen aangeboden en op welke manier? Is er sprake van een doorlopende leerlijn en zo ja, hoe ziet die eruit?

2. Methodologie

Om een inventarisatie van het aanbod vanuit de vo-scholen en de behoeften vanuit de ho-instellingen te kunnen maken, was het allereerst nodig om tot een begripsbepaling te komen. Onderzoeksvraag 1 gaat in op de vraag wat academische vaardigheden zijn en uit welke onderdelen ze bestaan. We hebben dit onderzocht door literatuuronderzoek, enquête aan vo-scholen en interviews met ho-instellingen. De uitkomst is een overzicht van de onderdelen waaruit academische vaardigheden bestaan, een lijst met zes categorieën met daarin totaal 32 vaardigheden. Met deze eerste lijst is gewerkt in het onderzoek. Daarna zijn er nog aanpassingen in de lijst gedaan en is de definitieve lijst met 29 vaardigheden gemaakt (*de AcVa-lijst, zie bijlage 1*).

Dit overzicht is vervolgens gebruikt in de interviews en enquête voor vo-scholen en in de interviews met ho-instellingen om een antwoord te krijgen op onderzoeksvraag 2 en 3. Onderzoeksvraag 2 gaat in op de verwachtingen vanuit ho-instellingen, die vastgesteld zijn in interviews met vertegenwoordigers van universiteiten en een hogeschool. In onderzoeksvraag 3 staan de huidige praktijken op vo-scholen centraal. In interviews en enquête wordt in kaart gebracht welke academische vaardigheden momenteel op vo-scholen aangeboden worden en op welke manier. De combinatie van voornoemde antwoorden op de eerste drie onderzoeksvragen, leidt vervolgens tot een antwoord op onderzoeksvraag 4 naar de betekenis voor het opzetten van een leerlijn academische vaardigheden.

2.1 Instrumenten

De dataverzameling in het voortgezet onderwijs vindt plaats via een enquête en via interviews met vertegenwoordigers van vo-scholen.

Enquête vo-scholen

Om in kaart te brengen hoe er op vo-scholen aandacht besteed wordt aan academische vaardigheden en welke visies men daarop heeft, wordt een online enquête uitgezet. In de enquête wordt eerst naar enkele achtergrondgegevens van de respondent gevraagd (schooltype, functie). Daarna worden er drie open vragen gesteld: wat er op school onder academische vaardigheden wordt verstaan, hoe er op school aandacht aan wordt besteed en hoe men zou willen dat er aandacht aan besteed wordt. In het tweede deel wordt voor elk van de vaardigheden van de AcVa-lijst gevraagd: of men dit een academische vaardigheid vindt, of er momenteel aandacht aan wordt besteed op school en of men vindt dat er aandacht aan besteed zou moeten worden. Ten slotte wordt aan de respondenten gevraagd om een rangorde aan te brengen in de zes hoofdcategorieën op twee punten: de mate waarin er momenteel aandacht aan besteed wordt en de mate waarin men het belangrijk vindt om aandacht aan te besteden. De enquête biedt als laatste de ruimte om aanvullende opmerkingen te maken of toevoegingen te doen.

Interviews vo-scholen

Het betreft een interview aan de hand van een interviewleidraad met open vragen. In de vragen wordt als eerste ingegaan op het begrip academische vaardigheden. Vervolgens wordt gevraagd hoe er op de school aandacht besteed wordt aan deze vaardigheden en hoe men zou willen dat dit zou gebeuren. Daarna wordt een aantal

specifieke onderdelen van de uitvoering bevestigd: keuze onderbouw-bovenbouw, steun vanuit de schoolleiding, eventuele weerstand en resultaten. In een aantal vragen wordt specifieke aandacht aan grotere onderzoeksprojecten zoals het profielwerkstuk besteed. Tenslotte wordt evaluatief teruggekeken op het invoeringsproces van academische vaardigheden. Succesfactoren en knelpunten worden besproken en er wordt gevraagd naar adviezen voor andere scholen. (voor *interviewleidraad vo*, zie *bijlage 2*)

Interviews met universiteiten/hogescholen

De dataverzameling in het hoger onderwijs vindt plaats via interviews aan de hand van een interviewleidraad met open vragen. Het interview bestaat uit twee delen. In het eerste deel wordt gevraagd naar de visie op de problematiek rond de aansluiting vo-ho. Daarna wordt ingegaan op wat men verstaat onder academische vaardigheden, als eerste in een open vraag en vervolgens per onderdeel van de AcVa-lijst. Daarbij wordt gevraagd welke vaardigheden men als algemeen geldend en welke als specifiek voor bepaalde studies ziet. In het tweede deel gaat de aandacht uit naar de uitvoering van het onderwijs in academische vaardigheden op de instelling. Er wordt gevraagd aan welke vaardigheden aandacht besteed wordt en op welke manier. Tenslotte wordt ingegaan op de voorbereidende rol die men op dit gebied ziet voor het vo. (voor *interviewleidraad ho*, zie *bijlage 3*)

2.2 Participanten en procedure

Enquête aan vo-scholen

De enquête is via de opleidingsdirecteuren en de onderzoekcoördinatoren van de Academische Opleidings-scholen uitgezet onder de scholen in Midden-Brabant en

West-Brabant. Zij hebben de enquête bij hun collega's onder de aandacht gebracht. Daarnaast is de enquête op een studiedag over de doorstroom vwo-wo van het Platform vWo op 13 maart 2019 onder de aandacht van de aanwezigen gebracht. De oorspronkelijke respons op de enquête bestond uit 95 personen, maar de enquête is door slechts 45 personen (47%) compleet ingevuld. De respondenten zijn vooral docenten (40), waarvan een tental daarnaast een specifieke taak invult (coördinator, leerlingbegeleider, sectievoorzitter, mentor, decaan). Drie respondenten zijn (locatie)directeur van een school. In **tabel 1** (zie *pagina 5*) is een overzicht van de vakken van de respondenten te zien.

Interviews met vo-scholen

Om diepgaander inzicht te krijgen in de rol van academische vaardigheden op vo-scholen, zijn er interviews gehouden met vertegenwoordigers van deze scholen. We hebben contact gezocht met scholen binnen het AOS-verband of met andere scholen, waarvan bekend was dat zij zich bezighielden met academische vaardigheden. Zo hebben we bijvoorbeeld scholen die aangesloten zijn bij Wetenschapsoriëntatie Nederland (WON) benaderd, scholen met een Technasium of scholen waar Onderzoek en Ontwerpen (O&O) een grote plek heeft. De interviews zijn afgenomen door een of twee leden van ons onderzoeksteam via een afspraak op de betreffende school. Een overzicht van de scholen en personen die geïnterviewd zijn is te zien in **tabel 2** (zie *pagina 6*).

Interviews met ho-instellingen

Om inzicht te krijgen in de visies van instellingen voor hoger onderwijs zijn er interviews afgenomen op een aantal universiteiten en een hbo-instelling in Nederland. Bij de keuze van respondenten hebben we erop gelet om zowel algemene als specialistische universiteiten op te nemen, en om in ieder geval de regionale universiteiten

te betrekken. De focus ligt op universiteiten, maar we hebben ook een interview met een hbo-instelling opgenomen om een vergelijking tussen wo en hbo te kunnen maken. Bij de eigen universiteit, Tilburg University, zijn er interviews per faculteit afgenomen. Deze interviews zijn afgenomen door een van de vo-docenten uit het projectteam. De contacten met de andere instellingen zijn gelegd door op de websites te zoeken naar communicatieafdelingen of afdelingen die zich specifiek met de afstemming met het voortgezet onderwijs bezighouden. Op deze manier werden we meestal doorverwezen naar een medewerker die we konden benaderen voor een interview. De interviews zijn afgenomen door verschillende leden van het onderzoeksteam. Ze vonden plaats via een afspraak op de betreffende instelling (Radboud Universiteit, TUEindhoven, Maastricht University; Fontys Tilburg) ofwel ze werden telefonisch afgenomen (Universiteit Twente). Bij de overige instellingen is de vragenlijst toegestuurd en heeft men per mail geantwoord (Rijksuniversiteit Groningen, Universiteit van Amsterdam, Vrije Universiteit). Een overzicht van de deelnemers aan de interviews is te vinden in **tabel 3** (zie *pagina 7*).

Tabel 1 Respondenten bij de enquête voor vo-scholen: vakgebieden, vakken

Categorie	N	Vak	N
Gamma	13	<ul style="list-style-type: none"> ■ Maatschappijleer ■ Levensbeschouwing ■ Economie ■ Geschiedenis ■ Aardrijkskunde 	<ul style="list-style-type: none"> ■ 4 ■ 4 ■ 2 ■ 2 ■ 1
Beta	11	<ul style="list-style-type: none"> ■ Wiskunde ■ Natuurkunde ■ Biologie ■ Scheikunde ■ NASK 	<ul style="list-style-type: none"> ■ 3 ■ 3 ■ 2 ■ 2 ■ 1
Alpha	10	<ul style="list-style-type: none"> ■ Nederlands ■ Frans ■ Duits ■ Engels 	<ul style="list-style-type: none"> ■ 3 ■ 3 ■ 2 ■ 2
Overig	15	<ul style="list-style-type: none"> ■ Beeldende vorming/kunst ■ Beeld & techniek Dienstverlening en producten ■ Sectie levensvaardigheden 	<ul style="list-style-type: none"> ■ 3 ■ 1 ■ 1
Directie, management	3		
Niet ingevuld	3		
Totaal	45		

Tabel 2 Respondenten bij de interviews met vo-scholen

School	Respondent 1	Respondent 2	AcVa / onderzoek
Odulphuslyceum	Docent Nederlands*	Docent biologie*	Vakken Academisch Nederlands, Big History
2College Durendael, Oisterwijk	Coördinator WON		Leerlijn academische vaardigheden in hele school
Willem II College, Tilburg	Docent wetenschapsoriëntatie	Wetenschapscoördinator op school; regiocoördinator WON regio Zuid	Vakken Wetenschap en Big History
Stedelijk Gymnasium, Breda	Docent, lid van ontwikkelgroep	Docent, lid van ontwikkelgroep	Opzet leerlijn academische vaardigheden
Theresialyceum Tilburg	Afdelingsleider en coördinator PWS		Vak Eureka!

* het betreft hier de docenten van de school die het project AcVa mede uitvoert.

Tabel 3 Respondenten bij de interviews op ho-instellingen

HO-instelling	Respondent(en)
Tilburg University	<ul style="list-style-type: none"> ■ School of Economics: Programmaleider Skills & Mentoring ■ Law School: gesprek met 5 personen: opleidingsdirecteuren en onderwijsondersteuners ■ Humanities: projectmanager onderwijsontwikkeling en docent Nederlands/vakdidacticus ■ Social and Behavioral Studies: universitair docent
Radboud Universiteit Nijmegen	Coördinator pre-university college
TU Eindhoven	<ul style="list-style-type: none"> ■ Beleidsmedewerker Onderwijsvernieuwing ■ Teamleider TU/e Career
Maastricht University	Onderwijsinstituut FHML Onderwijsontwikkeling
Rijksuniversiteit Groningen	Projectleider pre-university
Universiteit van Amsterdam	Docent Instituut voor Interdisciplinaire Studies
Vrije Universiteit Amsterdam	Projectleider pre-university college
Universiteit Twente	Projectleider pre-university college
Fontys Hogeschool, Tilburg	Projectleider Learning Society

3. Resultaten

3.1 Het begrip Academische Vaardigheden

Wat wordt verstaan onder academische vaardigheden op universiteiten/hogescholen

Vanuit literatuurstudie en bronnenonderzoek (Buis, Post & Visser, 2015; Goosen & Schoordijk, 2014; Universiteit Utrecht, 2015; Willemen, 2018) zijn we gekomen tot een lijst met in totaal 32 academische vaardigheden, die ingedeeld zijn in zes hoofdcategorieën (zie bijlage 1 voor de complete lijst).

- A Managen eigen leerproces en zelfregulatie
- B Sociale vaardigheden en samenwerken
- C Onderzoeksvaardigheden
- D Communiceren
- E Kritische houding
- F Creatieve en ondernemende vaardigheden

In onderstaande paragrafen geven we aan wat de respondenten in de interviews gezegd hebben over academische vaardigheden; we benoemen dit als resultaten voor de betreffende instelling van hoger onderwijs. We hebben de respondenten dusdanig gekozen, dat zij binnen hun instelling als deskundige op dit terrein gelden. We zijn ons echter bewust van het feit dat binnen een hoger onderwijsinstelling verschillende visies en praktijken kunnen bestaan en dat de uitspraken van de respondent mogelijk niet algemeen geldend voor de gehele instelling zijn.

In **tabel 4** (zie pagina 10) wordt een overzicht gegeven wat volgens de respondenten van de universiteiten verstaan wordt onder academische vaardigheden en wordt

aangegeven onder welke categorie van de AcVa lijst deze vallen.

Alle ho-instellingen geven aan dat onderzoeksvaardigheden (C) en communicatievaardigheden (D) deel uitmaken van academische vaardigheden. Kritische houding (E) wordt door TiU, RUN, TUE en MU ook opgevat als academische vaardigheid. TUE ziet academische vaardigheden het meest ruim; zij vinden dat alle zes categorieën deel uitmaken van academische vaardigheden en noemen ook managen eigen leerproces (A) en sociale vaardigheden (B). Vanuit RUN, VU en UvA wordt een vaardigheid toegevoegd aan de lijst, namelijk 'wetenschappelijke literatuur lezen'.

We hebben ook gevraagd of de academische vaardigheden algemeen gelden op de universiteit, of dat er verschillen zijn per faculteit of per studierichting. Communicatievaardigheden (D) worden door allen als algemeen geldende academische vaardigheid gezien. Kritische houding (E) door nagenoeg alle universiteiten. Bij onderzoeksvaardigheden verschillen de meningen. Door VU en UvA worden onderzoeksvaardigheden als algemeen geldend gezien, door RUN, TUE en MU juist niet. Men geeft aan dat er per faculteit specifieke accenten gelegd worden, bijvoorbeeld bij rechten is complexe teksten lezen en samenvatten van groot belang, terwijl bij bèta-studies aan de TUE veel belang gehecht wordt aan creatieve vaardigheden.

Wat wordt verstaan onder academische vaardigheden op vo-scholen

In **tabel 5** (zie pagina 12) worden de antwoorden weergegeven op de vraag in de enquête onder vo-scholen wat er op school onder academische vaardigheden wordt verstaan.

De respondenten vanuit het vo karakteriseren academische vaardigheden meestal als onderzoeksvaardigheden (C) en als communicatievaardigheden (D). In mindere mate worden ook beschrijvingen gegeven waarbij de kritische houding (E) centraal staat en in een enkel geval creatieve/ondernemende vaardigheden (F). Opvallend is dat vaardigheden op gebied van managen van eigen leerproces (A) en sociale vaardigheden (B) niet voorkomen bij de antwoorden vanuit de vo-respondenten.

3.2 Academische vaardigheden binnen het hoger onderwijs

Wat wordt nu op universiteiten aangeboden?

In de interviews hebben de vertegenwoordigers van universiteiten aangegeven hoe er op het moment aandacht wordt besteed aan academische vaardigheden. In **tabel 6** (zie pagina 13) wordt daarvan een overzicht gegeven.

Aan de universiteiten wordt op verschillende manieren en in verschillende mate aandacht besteed aan academische vaardigheden. Communiceren komt bij alle universiteiten aan de orde. Bij de meeste universiteiten wordt aandacht besteed aan onderzoeksvaardigheden en zelfregulatie. Aan ondernemende vaardigheden en kritische houding wordt in mindere mate aandacht besteed en dit geldt nog sterker voor samenwerken, wat heel beperkt aan bod komt. Bij Fontys staan studievaardigheden centraal. Daarbij wordt opgemerkt dat hierbij een zeer persoonlijke aanpak gebruikt wordt, waarbij er veel contact is met de student en het proces sterk geleid wordt. Dit wordt als een belangrijk onderscheid tussen hbo en universiteit benoemd.

Problemen met aansluiting vo-ho

De ho-instellingen werden ook bevraagd over de problematiek die men ziet bij eerstejaars studenten na de overgang van het voortgezet onderwijs naar het hoger onderwijs. Een overzicht van de antwoorden is te vinden in **tabel 7** (zie pagina 14).

Verschillende respondenten geven aan dat er grote verschillen zijn tussen studenten in de mate waarin zij voorbereid zijn op de studie. Ook wordt wel aangegeven dat de voorbereiding op alle onderdelen tekortschiet. Maar gebrekkige communicatievaardigheden worden toch het meest genoemd, gevolgd door problemen op het gebied van zelfregulatie en het ontbreken van een kritische houding bij eerstejaars studenten. TU Eindhoven benadrukt creatieve vaardigheden en pro-activiteit. MU geeft aan dat sociale vaardigheden tekortschieten. De respondent vanuit Fontys noemt gedeeltelijk dezelfde problemen, maar benoemt ook tekort aan kennis van de wereld, gebrek aan zelfstandigheid en een afwachtende houding. Opvallend is dat geen van de respondenten onderzoeksvaardigheden als problematisch aanmerkt.

Verwachtingen vanuit universiteiten naar vo-scholen

We hebben de respondenten van de universiteiten vervolgens gevraagd aan welke onderdelen het voortgezet onderwijs aandacht zou moeten besteden. De resultaten zijn te zien in **tabel 8** (zie pagina 15).

De ho-instellingen zien over het algemeen een grote rol voor het voortgezet onderwijs. Drie universiteiten geven aan dat het vo aan alle onderdelen aandacht zou moeten besteden. Zelfregulatie en kritische houding wordt door alle ho-instellingen genoemd; communicatievaardigheden door nagenoeg alle instellingen. Onderzoeksvaardigheden worden vijf keer genoemd. RUN, TUE en UT zien op het gebied van onderzoeksvaardigheden geen

grote rol voor het vo; zoals een van hen aangeeft: “dat leren wij hen wel”. Sociale vaardigheden en creatieve vaardigheden worden door de helft van de instellingen genoemd.

3.1 Academische vaardigheden binnen het voortgezet onderwijs

Uit de enquête onder vo-scholen komt het volgende beeld naar voren van de manier waarop aandacht besteed wordt aan academische vaardigheden (zie **tabel 9**, pagina 16).

Op het merendeel van de scholen wordt afzonderlijk bij vakken aandacht besteed aan academische vaardigheden. Daarbij wordt academisch schrijven, onderzoek doen, literatuur analyseren en naar bronnen verwijzen vaak genoemd. Daarnaast ook redeneren/argumenteren en ‘out of the box’ denken. De vakken waarbij vooral aandacht besteed wordt aan academische vaardigheden betreffen zowel alpha-vakken (Engels, Nederlands), gamma-vakken (geschiedenis, aardrijkskunde, levensbeschouwing, maatschappijwetenschappen, kunst) als beta-vakken (wiskunde, biologie, natuurkunde, scheikunde).

Daarnaast wordt op veel scholen aandacht besteed aan academische vaardigheden bij het schrijven van het profielwerkstuk. Tenslotte wordt een aantal andere manieren genoemd, zoals bezoeken/meeloopdagen/proefstuderen bij hoger onderwijsinstellingen, aandacht aan academische vaardigheden via projecten en als extra vak zoals Eureka.

Op de meeste scholen is er geen doorlopende leerlijn voor academische vaardigheden. De manier waarop er aandacht aan wordt besteed is vaak vak- en docent-

gebonden. Ook geven enkele respondenten aan dat er veel onbewust gebeurt en dat er weinig overzicht is over wat er op school zoal gedaan wordt aan academische vaardigheden.

In de enquête is aan respondenten ook gevraagd om een rangorde in de lijst met academische vaardigheden aan te brengen op twee gebieden. Ten eerste ging het om de vraag aan welke vaardigheden achtereenvolgens het meeste aandacht besteed wordt op de eigen school. Ten tweede om de vraag aan welke vaardigheden het meeste aandacht besteed zou moeten worden. De resultaten worden weergegeven in **tabel 10** (zie pagina 17).

Volgens de respondenten wordt het meeste aandacht besteed aan sociale vaardigheden, vervolgens aan zelfregulatie en communiceren. Aan onderzoek, kritische houding en creatieve vaardigheden wordt minder aandacht besteed. Men vindt dat het meeste aandacht besteed zou moeten worden aan zelfregulatie en aan samenwerking, vervolgens aan kritische houding en communiceren. Aan onderzoek wil men minder aandacht besteden en tenslotte het minste aan creatieve vaardigheden.

In de interviews hebben we aan een aantal scholen die expliciet aandacht besteden aan academische vaardigheden gevraagd wat ze aanbieden en hoe ze dat georganiseerd hebben. In **tabel 11** (zie pagina 18) wordt hiervan een overzicht gegeven.

Op alle geïnterviewde scholen wordt aandacht besteed aan academische vaardigheden door het aanbieden van één of meerdere aparte vakken. Het gaat dan om de vakken ‘Academische Vaardigheden’, ‘Academisch Nederlands’, ‘Wetenschap’, ‘Big History’, ‘Eureka’. Op de meeste scholen wordt gewerkt met een leerlijn academische vaardigheden die zich over alle jaarlagen uitstrekt (of gaat uitstrekken, maar nog in ontwikkeling is). Bij alle scholen wordt daarin

aandacht besteed aan onderzoek en communicatie (C en D). Daarnaast wordt een kritische houding meestal ook centraal gesteld. Bij het Odulphus-lyceum en 2College Durendael komen studievoordigheden ook expliciet aan bod. Bij 2College Durendael is ook samenwerken onderdeel van de leerlijn academische vaardigheden.

Tabel 4 Antwoorden op de vraag wat er onder academische vaardigheden wordt verstaan door respondenten interview ho-instellingen

Universiteit	Academische vaardigheden	Categorie
TiU	<ul style="list-style-type: none"> ■ Academisch schrijven, presenteren en redeneren ■ Informatievaardigheden ■ Onderzoeksvaardigheden ■ Kritische houding 	C,D,E
RUN	<ul style="list-style-type: none"> ■ Onderzoeksvaardigheden ■ Kritische houding ■ Communiceren (schrijven en presenteren) ■ Geven en ontvangen van feedback ■ Wetenschappelijke literatuur lezen 	C,D,E
TUE	<ul style="list-style-type: none"> ■ Professionele vaardigheden: creativiteit, communiceren, samenwerken, reflecteren, plannen en organiseren ■ Omgaan met wetenschappelijke informatie; bronnen kritisch bekijken 	A,B,C,D,E,F
MU	<ul style="list-style-type: none"> ■ Rollen van Investigator en Communicator: ■ Reflecteren, kritisch denken en literatuur zoeken (investigator) ■ Communiceren: wetenschappelijk schrijven en presenteren (communicator) 	C,D,E
VU	<ul style="list-style-type: none"> ■ Betrouwbaar en valide onderzoek uitvoeren ■ Academisch schrijven ■ Wetenschappelijke literatuur lezen 	C,D
UvA	<ul style="list-style-type: none"> ■ Bronnen zoeken en organiseren ■ Communiceren (schrijven, presenteren, argumenteren) ■ Wetenschappelijke literatuur lezen 	C,D
UT	<ul style="list-style-type: none"> ■ Onderzoeksvaardigheden ■ Nieuwsgierigheid, kritische houding ■ Toepassen van kennis; creatieve vaardigheden 	C,E,F
RUG	<ul style="list-style-type: none"> ■ Kennis en kunde nodig om wetenschappelijk onderwijs te volgen en onderzoek te doen 	A,B,C,D,E,F
Fontys	<ul style="list-style-type: none"> ■ Smalle definitie: de vaardigheden die onderzoek ondersteunen. Brede definitie omvat de hele lijst met vaardigheden 	A,B,C,D,E,F

Tabel 5 Antwoorden op de vraag wat er onder academische vaardigheden verstaan wordt door respondenten enquête vo-scholen

Academische vaardigheid	Aantal antwoorden	Categorie
■ Schrijven van teksten volgens richtlijnen/ schrijfvaardigheid (opbouw, samenvattingen, (profiel)werkstukken, wetenschappelijke literatuur).	10	D
■ Zelfstandig denken; een kritische houding/nieuwsgierig/open-minded zijn; niet alles voor waarheid aannemen; door blijven vragen.	7	E
■ Vaardigheden die de leerlingen voorbereiden op wetenschappelijk onderwijs.	6	
■ Het doen van onderzoek/ de vaardigheid om onderzoek te doen (onderzoeksvaardigheden globaal).	5	C
■ Analytisch denken. Verbanden kunnen leggen.	4	C/D
■ Analyseren en interpreteren van gegevens	3	C
■ Kritisch met bronnen omgaan.	2	C
■ Onderzoeksvaardigheden bij bètavakken.	2	C
■ Toepassen van kennis op andere/nieuwe situaties.	2	F
■ Ideeën kunnen formuleren en overbrengen/presenteren; spreek- en schrijfvaardigheden; argumenteren	2	D
■ Weet ik niet/onduidelijk/persoonlijke verwoording	10	
■ Overig: computervaardigheden; toepassing op docenten (onderzoek doen naar verbetering van het onderwijs)	5	
Totaal	58	

* Respondenten konden meer dan 1 antwoord geven [cursief]

Tabel 6 Antwoorden op de vraag hoe er aandacht besteed wordt aan academische vaardigheden door respondenten interview ho-instellingen

Universiteit	Wat wordt aangeboden	Categorie
TiU	Bij alle faculteiten horen communicatie- en onderzoeksvaardigheden tot het aanbod. Communicatie richt zich op academisch lezen, schrijven en argumenteren. Bij onderzoeksvaardigheden worden informatievaardigheden (academisch zoeken en verwijzen; information literacy) nadrukkelijk genoemd. Bij de faculteit economie en humanities wordt ook aandacht besteed aan studievvaardigheden. Rechten noemt expliciet 'analytische vaardigheden' en bronnen kritisch beoordelen. Humanities vermeldt ook critical thinking.	C,D,E (A in mindere mate)
RUN	Onderzoeksvaardigheden aanleren is typische taak van de universiteit. Aan communicatievaardigheden en kritische houding wordt aandacht besteed; dit zijn ook typische academische vaardigheden. Er wordt geen aandacht besteed aan zelfregulatie en samenwerking; mogelijk gebeurt dit wel in werkcolleges studievvaardigheden. Creatieve vaardigheden is niet iets voor eerstejaars studenten, dat is meer gericht op beroep. Rechten heeft een leerlijn academische vaardigheden in bachelor: daar zitten onderzoeks- en communicatievaardigheden in; kritische houding in mindere mate.	C,D,E
TUE	<ul style="list-style-type: none"> ■ Bachelor course met professionele vaardigheden, verplicht, geïntegreerd in vakken, met studiepunten, faculteiten kunnen op eigen wijze invullen. ■ Master: assessment met reflectie op vaardigheden; coaches, skillslab. ■ 10 competenties: creativiteit, kritisch denken, communicatie, samenwerking, probleem oplossen, flexibiliteit/adaptiviteit, initiatief/zelfsturing, reflectie, productiviteit/verantwoordelijkheid en sociale/interculturele vaardigheden. 	A,B,C,D, E,F
MU	<ul style="list-style-type: none"> ■ Leerlijn acva: longitudinaal over 3 jaar; studiepunten; reflecties. Competenties verdeeld over 4 rollen: expert, communicator, investigator en professional. Studenten maken portfolio. ■ Self-directed learning met mentor tijdens jaar 1. ■ Onderzoekleerlijn richting ba.thesis. Ook kritische reflectie hierbij. Communiceren: werkstukken in jaar 1. ■ Samenwerken zit erin, maar wordt niet beoordeeld. ■ Ondernemende vaardigheden: bij professioneel gedrag, komt beperkt aan bod. 	A,C,D expliciet (B,F in mindere mate)
VU	Communiceren en presenteren Onderzoek doen Kritische houding (verwachting, later in de studie explicieter)	C,D
UT	Bij Pre-University: managen eigen leerproces, plannen, presenteren. Creatieve en ondernemende vaardigheden: ontwerpprogramma's	A,D,F
RUG	Aan alle vaardigheden. Meest moeilijk voor eerstejaars: managen eigen leerproces, kritische houding	A,B,C,D, E,F
Fontys	Aanleren van studievvaardigheden Communicatie, met name schrijven Onderzoeksvaardigheden; samenwerken, kritische houding.	A,B,C,D,E

Tabel 7 Antwoorden op de vraag naar problematiek bij de overgang van voortgezet naar hoger onderwijs door respondenten interview ho-instellingen

Universiteit	Problematiek	Categorie
TiU	Academisch schrijven wordt door alle faculteiten genoemd als probleempunt; Law School en Social and Behavioral Studies spreken over een gebrek in basiskennis schrijven en spelling van het Nederlands. Tekorten aan studievaardigheden en zelfregulatie worden ook als probleem aangemerkt.	A,D
RUN	Achteruitgang in niveau academische vaardigheden: analytisch lezen, kennis tot je nemen uit een boek (vo: alles digitaal), samenvatten, academisch schrijven (taalverzorging). Weinig kritische houding tov eigen producten.	D,E
TUE	Zelfsturing en pro-actieve houding is belangrijk en verschilt sterk tussen studenten. Creativiteit, open staan, met nieuwe ideeën komen i.p.v. doen wat er van je gevraagd wordt is belangrijk. Verschilt ook sterk. Communiceren: schrijfvaardigheid verschilt. Kwaliteit Engels kan wisselend zijn.	A,F
MU	Grote verschillen in hoe voorbereid studenten zijn op acva vanuit het vo. Grote verschillen in ervaring met wetenschappelijk schrijven en presenteren. Communiceren, samenwerken, feedback geven en context begrijpen zijn van belang, omdat MU met PGO werkt.	D,B,E
VU	Problemen met persoonlijk management: tijd indelen. Moeilijkheden met het lezen van academische teksten.	A,D
UT	Zelfregulatie/plannen verschilt sterk tussen leerlingen. Leerlingen hebben soms geen idee wat een academische omgeving betekent. Kritische houding valt tegen, bijvoorbeeld niet kritisch kijken naar bronnen.	A,E
RUG	Niveau van Engelse en Nederlandse taalvaardigheid is laag. Gebrekkige voorbereiding voor universiteit op alle onderdelen	D
Fontys	Gebrek aan zelfstandigheid. Onvoldoende kritische houding (bijvoorbeeld t.a.v. bronnen). Problemen met schrijfvaardigheid (spelling, formulering) en argumenteervaardigheid. Tekort aan kennis van de wereld (sociaal en cultureel bewustzijn). Afwachtende houding. .	A,D,E

Tabel 8 Antwoorden op de vraag aan welke academische vaardigheden aandacht besteed zou moeten worden in het vo door respondenten interview ho-instellingen

Universiteit	Vo moet aandacht besteden aan	Categorie
TiU	Communicatievaardigheden worden door alle faculteiten genoemd: taal, schrijven, redeneren en presenteren. Onderzoeksvaardigheden worden ook genoemd, met name bronnen beoordelen en organiseren. Het stimuleren van een kritische houding wordt genoemd, waarbij men denkt aan mediawijsheid, onderscheid van hoofd- en bijzaken, van feiten en meningen. Managen eigen leerproces wordt door School of Humanities genoemd (zelfstandigheid, verantwoordelijkheid, flexibiliteit).	D,C Minder A, E
RUN	Prioriteit bij sociale vaardigheden, communicatie en kritische houding. Aan studievaardigheden en sociale vaardigheden zou vo aandacht moeten geven; samenwerken zou expliciet geleerd moeten worden. Onderzoeksvaardigheden is geen taak van vo; hoogstens eens aan onderzoek proeven. Communicatie en kritische houding moet vanaf vo al op bepaald niveau zijn om naar de universiteit te kunnen.	B,D,E Minder A
TUE	Kritische houding en ondernemende vaardigheden. Pro-activiteit en zelfredzaamheid. Managen van het eigen leerproces. Basishouding van eigen verantwoordelijkheid / zelfredzaamheid / reflecteren zou bij vo gelegd kunnen worden. Daar kan universiteit op voortbouwen.	A,E,F
MU	VO zou in alle hoofdgroepen een voorbereidende rol moeten spelen, bijv via profielwerkstuk. Vaardigheden oefenen v.a. jaar 1 in vo. Aandacht aan omgaan met waarden (kritisch lezen; bron vermelden); nieuwsgierigheid opwekken; complexe vraagstukken laten oplossen. Informatie niet in hapklare brokken aanbieden; zelf nadenken en kennis aan elkaar verbinden.	A,B,C,D,E, F
VU	Managen eigen leerproces Onderzoek doen Communiceren Kritische houding	A,C,D,E
UT	Leerlingen moeten met alle vaardigheden al experimenteren in het vo, bijvoorbeeld bij profielwerkstuk. Ontwikkel andere vaardigheden (de softere vaardigheden) al meer op vo, onderzoeksvaardigheden kunnen makkelijker nog aangeleerd worden.	A,B,D,E,F Minder C
RUG	Alle vaardigheden	A,B,C,D,E, F
Fontys	Zelfstandigheid Onderzoeksvaardigheden: bronnen vinden, structureren en beoordelen. Schrijfvaardigheid Kritische houding: kritische reflectie, geven van feedback.	A,C,D,E

Tabel 9 Antwoorden op de open vraag op welke manier er aandacht besteed wordt aan academische vaardigheden door respondenten enquête vo-scholen

Manier waarop aandacht besteed wordt aan academische vaardigheden	Aantal antwoorden*
Afzonderlijk bij vakken op een bepaalde manier aandacht: academisch schrijven, bronverwijzing, out of the box denken, opzetten onderzoekje, probleemanalyse, praktische opdrachten, argumenteren/redeneren, literatuur/ bronnen analyseren. (bij vakken Engels, Nederlands, geschiedenis, aardrijkskunde, levensbeschouwing, maatschappijwetenschappen, kunst, wiskunde, biologie, natuurkunde, scheikunde)	17
Schrijven van een profielwerkstuk door de leerlingen (onderzoeksmethoden en technieken, data verzamelen, rapporteren).	15
Bezoeken HBO's, meeloopdagen en proefstuderen.	1
Projecten waarin deze vaardigheden zitten; projecten voor begaafde leerlingen.	1
Extra vak (Eureka)	1
Er wordt geen aandacht aan besteed	3
Overig (antwoorden waarin op academische vaardigheden van docenten ingegaan werd)	4
Weet ik niet	2
Totaal	44

* Sommige respondenten gaven antwoorden die meerdere thema's omvatten. Die zijn bij beide thema's meegenomen.

Tabel 10 Rangorde in de mate waarin er aandacht aan academische vaardigheden besteed wordt en zou moeten worden volgens deelnemers aan de enquête *

Vaardigheid	Wordt aandacht aan besteed Gemiddelde (sd)	Meest belangrijk om aandacht aan te besteden Gemiddelde (sd)
Managen eigen leerproces/zelfregulatie	2.67 (1.51)	2.67 (1.69)
Sociale vaardigheden/samenwerking	2.29 (1.15)	3.09 (1.43)
Onderzoek doen	4.02 (1.72)	3.89 (1.65)
Communiceren	2.67 (1.19)	3.44 (1.60)
Kritische houding	4.67 (0,94)	3.31 (1.58)
Creatieve/ondernemende vaardigheden	4.69 (1.66)	4.51 (1.71)

* Rangorde van 1 (meeste aandacht) naar 6 (minste aandacht), gemiddelde score en standaarddeviatie, n=45

Tabel 11 Antwoorden op de vraag op welke manier er aandacht besteed wordt aan academische vaardigheden door respondenten interview vo-scholen

School	Wat wordt aangeboden	Hoe	Categorie
Odolphuslyceum	<ul style="list-style-type: none"> Academisch Nederlands: Onderzoeksvaardigheden, lezen van wetenschappelijke teksten, studievaardigheden, academisch schrijven, documenteren, argumenteren, presenteren, vergaderen en leiding geven. Big History 	<ul style="list-style-type: none"> Leerlijn voor bovenbouw vwo; facultatief. Leerlingen maken keuzes uit modules. Vak: geïntegreerde wetenschapsgeschiedenis 	A,C,D,E
2College Durendael, Oisterwijk	<ul style="list-style-type: none"> Academische vaardigheden: Onderzoek Communiceren Samenwerken Presenteren Zelfvertrouwen Sociaal en cultureel bewustzijn Reflecteren 	<ul style="list-style-type: none"> AcVa als vak Leerlijn AcVa voor alle jaarlagen Veel oefening, eigen keuze van thema, aandacht voor onderzoek Academische avonden en weken rond specifieke thema's en vaardigheden. Set vaardighedenkaarten (rubrics) 	A,B,C,D,E
Willem II College, Tilburg	<ul style="list-style-type: none"> Vakken Wetenschap en Big History: focus op onderzoek/academisch schrijven en onderzoekende houding 	<ul style="list-style-type: none"> Vak Wetenschap: alfa, bèta en gamma-projecten, voor alle jaarlagen. Vak Big History: geïntegreerde wetenschapsgeschiedenis 	C,D,E
Stedelijk Gymnasium, Breda	<ul style="list-style-type: none"> Academische vaardigheden: Onderzoek en communicatie vormen de kern 	<ul style="list-style-type: none"> Leerlijn AcVa wordt opgezet; start met wetenschapsfilosofie in klas 1, dan onderzoekscylcus, dan eigen onderzoek uitvoeren. Leerlijn bouwt op in complexiteit en zelfstandigheid. 	C,D
Theresialyceum Tilburg	<ul style="list-style-type: none"> Vak Eureka! Onderzoek; wetenschappelijk denken 	<ul style="list-style-type: none"> Voor alle jaarlagen Start met wetenschapsfilosofie, vervolgens onderzoek, PWS 	C,D,E

4. Conclusies en vooruitblik

We geven een antwoord op de onderzoeksvragen en geven aan wat dit betekent voor het tweede deel van het project, waarin een leerlijn academische vaardigheden opgezet zal worden.

Wat wordt verstaan onder academische vaardigheden en uit welke onderdelen bestaan deze vaardigheden?

De kern van academische vaardigheden wordt gevormd door onderzoeksvaardigheden en communicatieve vaardigheden. In zowel het hoger onderwijs als het voortgezet onderwijs benoemt men deze vaardigheden als de kern. Kritische houding wordt vanuit de ho-instellingen ook als een essentiële academische vaardigheid gezien; bij de vo-scholen is dat in iets mindere mate het geval. Daarnaast maken een aantal andere vaardigheden deel uit van het concept academische vaardigheden: zelfregulatie, samenwerking en creatieve vaardigheden. Ho-instellingen zijn meer geneigd deze vaardigheden als academische vaardigheden te benoemen dan vo-scholen.

Welke academische vaardigheden worden door universiteiten en hogescholen van binnenkomende studenten verwacht?

De universiteiten besteden op verschillende manieren en in verschillende mate aandacht aan academische vaardigheden. De overeenkomst is dat op alle universiteiten aandacht besteed wordt aan communiceren. Onderzoeksvaardigheden en zelfregulatie komen bij nagenoeg alle universiteiten ook aan bod. Aan ondernemende vaardigheden en kritische houding wordt in mindere mate aandacht besteed en dit geldt nog sterker voor samenwerken, wat heel beperkt aan bod komt. Bij de hbo-instel-

ling die we geïnterviewd hebben staan studievoordigheden centraal. Dit gebeurt in een sterk geleide, persoonlijke aanpak, waarbij er veel contact is met de student. De veronderstelling vanuit de instelling is dat deze aanpak sterk verschilt van die van universiteiten.

De ho-instellingen signaleren grote verschillen tussen studenten in de mate waarin zij voorbereid zijn op de universiteit of hogeschool. Het meest genoemde probleem zijn gebrekkige communicatievaardigheden, gevolgd door problemen op het gebied van zelfregulatie en het ontbreken van een kritische houding bij eerstejaars studenten. Er zijn ook hier verschillen tussen universiteiten: TUEindhoven legt de nadruk op creatieve vaardigheden en pro-activiteit, terwijl Maastricht University aangeeft dat sociale vaardigheden tekortschieten. Ontbreken van onderzoeksvaardigheden wordt door geen van de ho-instellingen als problematisch aangemerkt. Wat verder opvalt is dat door de hbo-instelling problemen genoemd worden die niet of minder sterk door de universiteiten genoemd worden: gebrek aan zelfstandigheid, beperkte pro-activiteit (afwachtende houding) en gebrek aan sociaal en cultureel bewustzijn van de maatschappij.

De ho-instellingen zien over het algemeen een grote rol voor het voortgezet onderwijs, maar de opvattingen over de manier waarop de voorbereiding moet plaatsvinden verschillen. Drie universiteiten geven aan dat het vo aan alle onderdelen aandacht zou moeten besteden, anderen noemen minder onderdelen. Alle ho-instellingen geven aan dat er aandacht zou moeten zijn voor zelfregulatie en voor kritische houding. Communicatievaardigheden worden door nagenoeg alle ho-instellingen genoemd. Wat betreft onderzoeksvaardigheden verschillen de meningen; het merendeel van de instellingen ziet hier graag een voorbereiding in het vo (eventueel beperkt tot

“proeven aan”), terwijl anderen dit niet als een taak van het vo zien. Sociale vaardigheden en creatieve vaardigheden worden door de helft van de instellingen genoemd. Tussen de universiteiten en de hbo-instelling zien we geen verschillen in de categorieën van academische vaardigheden waarbij men een rol ziet voor het voortgezet onderwijs. Zowel universiteiten als hbo leggen de prioriteit bij een kritische basishouding en studievoordigheden. Daarnaast vindt men communicatie en onderzoeksvaardigheden van belang, gevolgd door sociale en creatieve vaardigheden. Een uitzondering hierop is de TUEindhoven, voor wie die creatieve vaardigheden prioriteit hebben.

Welke academische vaardigheden worden momenteel op vo-scholen aangeboden en op welke manier? Is er sprake van een doorlopende leerlijn en zo ja, hoe ziet die eruit?

Binnen het voortgezet onderwijs wordt momenteel vooral in afzonderlijke vakken aandacht besteed aan academische vaardigheden. Docenten uit het voortgezet onderwijs noemen daarbij vooral schrijven, bronvermelding en onderzoeksvaardigheden (met name via het profielwerkstuk). Als hen gevraagd wordt om de vaardigheden te ordenen naar de mate waarin er aandacht aan wordt besteed, komen sociale vaardigheden bovenaan te staan, vervolgens zelfregulatie en communiceren. Aan onderzoek, kritische houding en creatieve vaardigheden wordt minder aandacht besteed.

In veel gevallen is er geen schoolbrede aanpak van academische vaardigheden, maar gebeurt het door docenten in hun eigen vak en is er geen sprake van onderlinge afstemming. Op een aantal scholen wordt er structureel gewerkt aan academische vaardigheden via het aanbieden van speciale vakken (Academische Vaardigheden, Eureka, Wetenschap, Big History) in een leerlijn die loopt over alle jaarlagen en meestal uitmondt

in het profielwerkstuk. Er is nog in veel mindere mate sprake van een geïntegreerde aanpak van academische vaardigheden in verschillende vakken.

Samenvattend kunnen we zeggen dat als kern van de academische vaardigheden, onderzoeksvaardigheden, communicatievaardigheden en kritische houding gezien worden. Ho-instellingen zien het begrip vaak wat breder dan vo-scholen en noemen daarbij ook zelfregulatie, samenwerken en creatieve vaardigheden. Ho-instellingen besteden in hun onderwijs op het gebied van academische vaardigheden vooral aandacht aan onderzoeksvaardigheden en communiceren, maar ook aan zelfregulatie en creatieve vaardigheden. In de meeste gevallen is dat per faculteit apart georganiseerd. Binnen het hbo staan studievaardigheden voorop en worden studenten hierop intensief en persoonlijk begeleid. De ho-instellingen zien bij hun eerstejaars studenten vooral problemen op het gebied van zelfregulatie, communicatie en kritische houding. Op die gebieden verwachten ze dan ook de grootste bijdrage vanuit het voortgezet onderwijs. Docenten uit het voortgezet onderwijs blijken daar redelijk mee overeen te stemmen. Zij geven aan dat de meeste aandacht besteed zou moeten worden aan zelfregulatie en aan samenwerking, vervolgens aan kritische houding en communiceren.

Als we kijken wat vo-scholen momenteel vooral doen op het gebied van academische vaardigheden, zien we verschillende dingen. Uit de gegevens van de enquête blijkt dat er vooral aandacht besteed wordt aan samenwerking, zelfregulatie en communiceren. Maar uit de interviews met een aantal scholen komt naar voren dat het zwaartepunt ligt bij onderzoeksvaardigheden en communiceren. Meestal gebeurt dit in afzonderlijke vakken en is er geen sprake van een geïntegreerde aanpak.

Wat betekenen voorgaande uitkomsten voor het opzetten van een leerlijn academische vaardigheden?

We hebben de scholen die al bezig zijn met academische vaardigheden gevraagd naar aandachtspunten en adviezen die voortkomen uit hun ervaringen. Deze punten zijn samengevat in **tabel 12** (zie pagina 21).

Vanuit de antwoorden op de drie onderzoeksvragen en de hierboven aangegeven adviezen formuleren we de volgende uitgangspunten voor het opzetten van een leerlijn academische vaardigheden:

1. Om veilig te stellen dat academische vaardigheden werkelijk aan bod komen, wordt er een aparte leerlijn / een apart vak academische vaardigheden ontworpen. Integratie in andere vakken kan een streven zijn, maar is waarschijnlijk niet direct haalbaar.
2. De leerlijn loopt in alle leerjaren; het is van belang om vroeg - in de onderbouw – te starten en de lijn over alle leerjaren uit te bouwen.
3. Als centraal element voor de leerlijn wordt Onderzoek genomen. Dit is een onderdeel waarin alle andere academische vaardigheden een plek krijgen en wat een duidelijke academische associatie heeft. Het gaat hierbij niet zozeer om specifieke onderzoeksvaardigheden (die per vak/studie kunnen verschillen), maar om de meer algemene, onderliggende academische vaardigheden en houding.
4. De andere academische vaardigheden krijgen in de leerlijn AcVa een expliciete plek: communicatie, managen eigen leerproces, samenwerken, kritische houding en creatieve vaardigheden.
5. De leerlijn moet algemeen bruikbaar zijn, niet te specifiek (er kunnen wel nuances/specifieke zaken per vakgebied aangegeven worden).
6. De leerlijn beschrijft op welk moment, wat, op welk niveau aangeboden wordt.

7. Zo mogelijk worden er voorbeelden van de invulling bij een bepaald thema gegeven (bijv. een beta, een alpha- en een gamma-thema)
8. Als basis gebruiken we de ervaringen, ideeën, materialen die op vo-scholen al beschikbaar zijn wat betreft onderwijs in AcVa en het profielwerkstuk.

Tabel 12 Aandachtspunten en adviezen voor het opzetten van een leerlijn academische vaardigheden vanuit interviews met vo-scholen

School	Aandachtspunten	Adviezen
Odulphuslyceum	<ul style="list-style-type: none"> ■ Initiatieven in onderbouw en bovenbouw ■ Facultatieve cursus AcVa ■ Proces en inhoud profielwerkstuk ■ Werkzaamheden werkgroepen en initiatieven individuele collega's 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Duidelijke leerlijn aanbrengen in onder- en bovenbouw ■ Cursus opnemen in curriculum Nederlands; uitbouwen naar andere vakken ■ Profielwerkstuk versterken zowel inhoudelijk als procesmatig. De begeleiding en beoordeling door docenten aanscherpen ■ Werkzaamheden werkgroep Wetenschap, Bildung en Big History en onderzoeken docenten beter afstemmen. Werken vanuit één visie.
2College Durendael, Oisterwijk	<ul style="list-style-type: none"> ■ Draagvlak creëren en behouden: steun vanuit schoolleiding en docenten ■ Tijdsplanning/implementatie ■ Naast aparte lessen ook integratie in vaklessen. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Via studiedagen; critical friends van verschillende vakken; docenten Nederlands betrekken. ■ Ruime tijdsplanning voor implementatie; beperkte druk voor docenten ■ Aanbod naar docenten, geen verplichting.
Willem II College, Tilburg	<ul style="list-style-type: none"> ■ Belang van goede docenten ■ AcVa kost veel tijd: feedback geven, toetsing d.m.v. essays, begeleiding bij onderzoek. ■ AcVa / onderzoek ook in vaklessen 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Gemotiveerde 1e graads docenten; aanvullende cursus (Didactiek van onderzoek doen). ■ Docenten voldoende faciliteren. ■ Expliciteren van leerlijn onderzoek
Stedelijk Gymnasium, Breda	<ul style="list-style-type: none"> ■ Inhoud moet vakoverstijgend en betekenisvol zijn. ■ Naast kernvaardigheden ook aandacht voor persoonsvaardigheden/houding. ■ Draagvlak: het belangrijk vinden betekent niet dat men er ook tijd in willen steken. Leerlingen: geen cijfer, problemen bij samenwerking. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Zorgen voor samenhang tussen vakken. Ideaalbeeld: ochtend vakken, middag vakoverstijgend AcVa.
Theresialyceum Tilburg	<ul style="list-style-type: none"> ■ Relevantie van vak moet duidelijk zijn voor leerlingen en docenten. Eenduidigheid in profielwerkstuk nodig. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Vak Eureka is meer in dienst van PWS gesteld. ■ Profielwerkstuk: schoolbreed proces; gedeelde beoordelingskaders.

Literatuur

Buis, J., Post, G. & Visser, V. (2015). Academische vaardigheden voor interdisciplinaire studies. Amsterdam: Amsterdam University Press.

De Jong, G. (2019). Academische vaardigheden op het vwo. Een descriptief onderzoek naar de integratie van academische vaardigheden in het vwo-curriculum van het kernvak Nederlandse taal en literatuur. Tilburg: St.Odulphuslyceum.

Goosen, M. & Schoordijk, F. (2014). Basisvaardigheden academisch schrijven. Bussum: Coutinho.

Inspectie van het Onderwijs (2019). De staat van het onderwijs 2019. Onderwijsverslag over 2017-2018.

Lowe, H. & Cook, A. (2010). Mind the gap: are students prepared for higher education? *Journal of Further and Higher Education* 27(1), 53-76.

Madern, A. (2019). Het profielwerkstuk als pronkstuk. Implementeren van academische vaardigheden in de bovenbouw van het vwo. Tilburg: St.Odulphuslyceum.

Rooij, E., Jansen, E. & van de Grift, W. (2018). First-year university students' academic success: the importance of academic adjustment. *European Journal of Psychology of Education* 33(4), 749-767.

Rooij, E. van (2018). Secondary students' university readiness and their transition to university. Groningen: University of Groningen; Inter-university Center for Educational Sciences.

Universiteit Utrecht (2015). Handleiding academische vaardigheden 2.o. Universiteit Utrecht: Media en Cultuurwetenschappen. <https://students.uu.nl/sites/default/files/gw-mcw-handleiding-academische-vaardigheden.pdf>

Willemen, K. (2018). Academische vaardigheden binnen het e-portfolio Simulise in de Tweede Fase. Academische onderwijs op 2College Durendael. <https://docentonderzoekbrabant.files.wordpress.com/2018/08/academische-vaardigheden-binnen-het-e-portfolio-simulise-in-de-tweede-fase-katrien-willemen.pdf>

Lijst Academische Vaardigheden | Project Academische Vaardigheden vo-ho

A Managen eigen leerproces en zelfregulatie

- Zelfstudie
- Studieplanning. Het managen van eigen leerproces.
- Het stellen van eigen leer- en ontwikkeldoelen (verantwoordelijkheid)
- Zelfredzaamheid; veerkracht (flexibiliteit, adaptiviteit)

B Sociale vaardigheden en samenwerken

- Effectief inzetten van eigen kwaliteiten
- Taakverdeling maken
- Anderen aanspreken op gemaakte afspraken

C Onderzoeksvaardigheden

- Onderwerp van onderzoek kiezen
- Onderzoeksvraag/hypothese formuleren
- Wetenschappelijke bronnen kunnen vinden
- Relevantie en kwaliteit (validiteit, betrouwbaarheid) van bronnen bepalen
- Organiseren van bronnen
- Methodes en instrumenten selecteren
- Analyse van data maken (kwalitatieve/ kwantitatieve technieken)
- Onderzoekresultaten op een heldere en boeiende manier weergeven

D Communiceren

- Leesvaardigheid: verkennend, analytisch en kritisch lezen
- Systematisch redeneren en beargumenteren
- Schrijfvaardigheid
- Spreekvaardigheid
- Presenteren

E Kritische houding

- Persoonlijke kritische reflectie
- Reflectie op rol in team
- Feedback geven en ontvangen
- Ethisch besef en morele integriteit
- Sociaal en cultureel bewustzijn van maatschappij

F Creatieve en ondernemende vaardigheden

- Netwerken
- Pro-activiteit
- Innovatief vermogen
- Oplossen van complexe vraagstukken

Interviewleidraad VO-scholen

- Wat wordt er op jouw school verstaan onder academische vaardigheden?
- Op welke manier wordt er op jouw school aandacht besteed aan academische vaardigheden?
- Hoe zou je willen dat er op jouw school aandacht besteed wordt aan academische vaardigheden?
- Keuze onderbouw vs. bovenbouw: uitrollen?
- Hoe is de aansluiting tussen onder- en bovenbouw?
- Hoe gaat het tot nu toe? (resultaat? hoe meten?)
- Weerstand vakdocenten? Hoe gedragen binnen de school?
- Hoe wordt er bij jou op school omgegaan met grotere onderzoeksprojecten zoals het profielwerkstuk?
 - *Hoe wordt dit vanuit school gefaciliteerd?*
 - eigen tijd of tijd tijdens de lessen?
 - wanneer start/inlevermoment?
 - *Wat zijn de kaders?*
 - welke informatie krijgen leerlingen?
 - hoe gaat de eindpresentatie?
 - in welke vorm moet het PWS worden afgeleverd?
 - *Hoe zit het met de begeleiding?*
 - welke docenten
 - matching leerling-begeleider
 - tijd
 - handleiding
 - beoordeling
- Terugkijkend op het hele proces (ontwikkeling), wat zou je anders hebben gedaan? Waar zitten knelpunten? Welke adviezen zou je geven?
- Wat vind jij de ideale situatie?
 - *Waar hangt het succes het meest van af?*

Interview Academische Vaardigheden Hoger Onderwijs

Dit interview maakt deel uit van het onderzoeksproject Academische Vaardigheden, dat Tilburg University uitvoert in samenwerking met het Odulphus Lyceum. Het onderzoek maakt deel uit van het Regionaal Ambitieplan Brabant/Limburg waarin regionale universiteiten en hogescholen participeren. Het project richt zich op de aansluiting tussen voortgezet onderwijs en hoger onderwijs op het gebied van academische vaardigheden.

In het eerste deel van het project wordt op vo-scholen en universiteiten geïnventariseerd aan welke academische vaardigheden aandacht besteed wordt en op welke manier. We willen in beeld krijgen welke wensen er vanuit de universiteiten leven op het gebied van academische vaardigheden van studenten en de mogelijkheden die er zijn in het voortgezet onderwijs om aandacht te besteden aan deze vaardigheden. In het tweede deel wordt een leerlijn academische vaardigheden ontwikkeld.

Het doel van dit specifieke interview is een antwoord te formuleren op de vraag wat er op de verschillende faculteiten van uw universiteit onder academische vaardigheden wordt verstaan en op de vraag op welke manier er aandacht aan wordt besteed. Daarnaast vernemen wij graag uw mening over de categorisering van academische vaardigheden, zoals die in het project zijn geformuleerd. Ten slotte is daar de vraag welke kansen u ziet voor het voortgezet onderwijs om leerlingen voor te bereiden op de diverse academische vaardigheden.

Het interview wordt in dezelfde vorm en opzet afgenomen op universiteiten in Brabant en Limburg en daarnaast (in beperkte mate) op hogescholen. De antwoorden zullen alleen voor het genoemde onderzoek worden gebruikt en worden vertrouwelijk verwerkt.

Het interview bestaat uit twee delen. In het eerste deel komen aspecten aan de orde die betrekking hebben op opvattingen binnen de faculteit over de definitie van academische vaardigheden. In het tweede deel volgen vragen die de uitvoering van onderwijs in academische vaardigheden op uw faculteit behandelen.

De verwachting is dat het interview maximaal 45 minuten in beslag zal nemen.

Gepco de Jong
Rian Aarts
Emilie

>>>

A Deel 1: vragen over de definitie van academische vaardigheden

- 1 Wat wordt op uw faculteit in algemene zin onder academische vaardigheden verstaan?
- 2a Welke van deze vaardigheden hebben volgens u een algemeen geldend karakter en zijn daarmee van toepassing op iedere student, ongeacht de gevolgde studie?
- 2b Welke van deze vaardigheden zijn specifiek van toepassing op de studies binnen uw faculteit?
3. Uit literatuuronderzoek blijkt dat het vwo de aankomende student beter zou kunnen voorbereiden op de vervolgstudie aan de universiteit. Vooral de bewustwording van en kennis over het wetenschappelijke karakter van de opleiding, de algemene studievaardigheden en het analyserende vermogen zouden punten van aandacht zijn. In hoeverre herkent u deze problematiek bij de eerstejaars studenten?

B Deel 2: vragen over de uitvoering van onderwijs in academische vaardigheden

** Op basis van een vooronderzoek (literatuur en verkennende gesprekken bij Tilburg University en een vijftal vwo-scholen) hebben wij een lijst met academische vaardigheden opgesteld waarbij onderscheid gemaakt wordt in zes hoofdgroepen¹:*

- *managen eigen leerproces;*
- *sociale vaardigheden;*
- *onderzoek doen;*
- *schriftelijk en mondeling communiceren;*
- *kritische houding;*
- *creatieve, ondernemende vaardigheden*

- 1 In hoeverre beschouwt u de genoemde hoofdgroepen als wezenlijke academische vaardigheden?
- 2 Aan welke hoofdgroepen wordt op uw faculteit aandacht besteed? Kunt u daarbij globaal aangeven op welke manier en in welke mate dit gebeurt?
- 3 Bij welke hoofdgroepen acht u het wenselijk en mogelijk dat het vwo een voorbereidende rol speelt?

¹ Zie bijlage Academische vaardigheden onderzoek AOS PLG-AV

C Tot besluit

- 1 Zijn er onderdelen uit het interview waar u graag op terug wilt komen of iets aan toe wilt voegen?
- 2 Stelt u er prijs op een samenvatting van dit interview alsmede een terugkoppeling van de resultaten te ontvangen?